

СЕКЦІЯ 5 ЕКОНОМІКА І ФІНАНСИ

ТУРБУЛЕНТНИЙ ПІДХІД В МЕТОДОЛОГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

С. М. ГАЙДЕНКО, асист., Ю. В. АКСЕНЕНКО, студ., С. О. ГРЕЧКОСІЙ, студ.
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова*
alanserg@mail.ru

В сучасних умовах стиль мислення аналітика повинен поєднувати підходи абстрактного та емпіричного мислення, тобто на наш погляд, тільки таке сполучення дозволяє досягати результатів за двома напрямками:

– вирішувати поточні вузькопрактичні завдання, які постають перед економічним аналізом;

– пропонувати та обґрунтовувати зміни, необхідні для рішення перспективних стратегічних завдань аналізу й керування.

Однак ситуація, яка склалася в області економічного аналізу, прямо протилежна тій, що відбувається в емпіричному мисленні. Якщо емпіричне мислення тяжіє до математичного, абстрактного подання явищ і процесів, аналітики прагнуть знизити “пафос” економічного аналізу, звівши його до набору інструментів, які обслуговують систему керування, що досягається таким способом, як популяризація аналітичних методів, однак сприяти розвитку економічної системи, як на мікро-, так і на макрорівні ця ситуація не в змозі.

Аналітик з абстрактним мисленням: абстрактне мислення в рамках економічного аналізу, протягом останніх 15-20 років зазнає найбільшої критики. Очевидно, причиною тому служить сформований стереотип фахівця-теоретика, який працює в глибокому відриві від практики, що займається абстрактно-розумовими побудовами, які не мають нічого загального з реальною фінансово-господарською діяльністю. Така думка сформувалася в широких колах фахівців-практиків, не тільки тих, які не підвищують власну кваліфікацію в області мікроекономічного аналізу, але й не використовують раніше придбані знання. На жаль, частина сучасних

фахівців, які займаються науковою діяльністю (як правило, у вищій школі), розділяють цю думку. З цього погляду теорія економічного аналізу представляється чимсь розумовим, відмінним від розв'язуваних на практиці завдань, і зводиться в остаточному підсумку до набору прийомів і способів обробки інформації.

На наш погляд, абстрактне в роботі аналітика може бути описано наступними позиціями: діалектичний метод (озброює аналітика універсальним підходом до рішення завдання будь-якого ступеня складності з циклом процесу пізнання “тезис-антитезис-синтез”); системний підхід (озброює аналітика спільним вивченням системних складових, тобто економічних, технічних, соціальних і якісних показників й піднімають роботу аналітика на принципово новий рівень, а також ілюструють принцип роботи зворотного зв'язку, без якої жодна складна система не зможе залишатися стійкою); процесний підхід (озброює аналітика новітнім управлінським підходом, при якому діяльністю та відповідними ресурсами керують, як процесом, і бажаний результат досягається ефективніше).

Застосування процесного підходу в керуванні істотно проясняє сутність самого керування та підтримується впровадженням у роботу організації декількох принципів: орієнтація на потребі споживача, залучення працівників, постійне поліпшення та прийняття рішень, засноване на фактах. Однак це не означає, що система керування, як форма організації прийняття рішень і керівництва, застаріла. Багатоваріантність дає розуміння того, що подолання нерозв'язних проблем в області керування в принципі неможливо, однак опис нетипових виробничих ситуацій, неадекватних управлінських рішень, окремих випадків дозволяє усвідомити фундаментальні принципи роботи конкретної організації та межі її переходу в різні стани стійкості. Як тільки аналітик досягає цього рівня розуміння, він виступає в ролі аналітика з емпіричним мисленням.

Аналітик з емпіричним мисленням: дійсно, наукові узагальнення та абстрактні подання є для сучасного менеджера анахронізмом. Світ навколо змінюється настільки швидко, що будь-яка спроба сформулювати загальні закони цієї зміни здаються марними, у всякому разі, у доступному для огляду майбутньому, а застосування відомих теоретичних і методологічних підходів є штучним. Проте, практичне спостереження за умовами діяльності підприємств і організацій дозволяє сформулювати ряд методологічних

положень, які роблять істотний вплив на економічний аналіз (турбулентність, самоорганізація, резерви).

Світова фінансова криза впровадила в життя поняття “турбулентності”, змусила багатьох фахівців говорити про середовище, у якому працюють економічні системи, як про турбулентне. Діяльність сучасних економічних систем протікає в умовах загальної нестабільності. Детерміновані зв'язки між причиною (впливом) і наслідком (реакцією) поступаються місцем невизначеності. Подібно турбіні, яка перетворює у механічну роботу кінетичну енергію пари, газу або води, сучасна організація одержує вектор розвитку не тільки й не стільки під впливом керуючої системи, але й у більшій мірі під впливом зовнішнього середовища. Це нове турбо-середовище перетворює лінійний процес (дії якого виконуються строго послідовно) у нелінійний, турбулентний (що протікає з безліччю перспективних траєкторій еволюції).

Керування турбулентними процесами вимагає нового підходу до ведення бізнесу та аналізу його результатів. Тому, що середовище нестабільне та вороже, а ризик – неминучий елемент керованої системи, основним інструментом менеджера стає інформація, яку він повинен перетворити в енергію змін і зростання. Ознаками турбулентності бізнес-середовища виступають: збільшення швидкості матеріальних, фінансових і інформаційних потоків; “перегрів”, тобто інтенсивність руху елементів економічної системи наростає; підвищення тиску зовнішнього інституціонального середовища, зростання претензій та позовів з боку контрагентів, у тому числі податкових органів, жорсткість обмежень – політичних, юридичних, екологічних, суспільних, ментальних.

Отже, завданням економічного аналізу в турбулентному середовищі є свідомо підтримка наступної важливої ознаки сучасної економічної системи – самоорганізації. Розвиток методології економічного аналізу в умовах турбулентності ставить нові питання та виявляє нові аспекти вже здавалося б вирішених проблем. Штучні системи (до класу, яких відносяться системи економічні) здобувають властивості біосистем, здатних до самоорганізації, тобто до саморозвитку шляхом дозволу криз їхнього функціонування. Вивчаючи функціонування штучних економічних систем як природних, схильних до самоорганізації, застосовуючи до них теорію турбулентності, аналітик може виявити приховані дестабілізуючі процеси, намітити шляхи подолання кризових явищ ще до появи їхніх явних ознак,

задати напрямок розвитку економічної системи з урахуванням факторів невизначеності та сприятливого впливу останніх на результати діяльності й фінансовий стан організації. Самоорганізація є процес упорядкування в системі за рахунок внутрішніх факторів, без зовнішнього специфічного впливу.

Скануючи показники діяльності організації на предмет виявлення важливих тенденцій, аналітики використовують потужний інструмент такий, як внутрішньогосподарські резерви, тобто невикористані можливості підвищення ефективності господарювання. Ринкові відносини відсунули на задній план питання прискорення оборотності оборотних фондів, сфокусувавши увагу керівництва знову утворених комерційних організацій на зростанні прибутку та рентабельності, як правило, екстенсивним шляхом. Із часом, коли ринки товарів і послуг були зайняті й економічні агенти відчували дефіцит ресурсів для здійснення власних цілей, проблема пошуку можливостей збільшення результативних показників інтенсивним шляхом знову постала першочерговою.

Таким чином, комплекс розглянутих абстрактних і емпіричних аспектів економічного аналізу розвиває його методологію, дозволяє повною мірою використовувати досягнення аналітичної науки в рішенні практичних завдань. А, отже, перед сучасними аналітиками постають завдання, не менш амбіційні, чим ті, які поставали перед засновниками економічного аналізу: насамперед, популяризація методологічних основ економічного аналізу; розвиток методології економічного аналізу на основі інтеграції початкових підходів до аналізу діяльності підприємств різних галузей народного господарства та західних інструментів керування; формування компетенції аналітика з метою підготовки фахівців у рамках вищого та після вузівського навчання.